

KIF JAGHMLU Ċ-ĊKAL F'WIED IL-GHAJN

Steve Borg Jitkellem ma' Salvu Debono

Il-15 u t-22 ta' Frar, 2003.

"In-namra tieghi hi s-sajd. Nibda nagħmel iċ-ċkal (1) minn Settembru għaliex il-baħar ikun tajjeb għas-sajd ta' bil-lejl. Il-hut ikun laħaq bied u kiber. Qed insemmi hut bhas-sargi, l-ispnott, il-moghoż, l-imnieges, id-dott, il-flieles taċ-ċerna u anke l-frajjel li tixbah il-qarnita iżda jkollha s-swaba' rqaq. Min jagħmel iċ-ċkal għandu bżonn kopp, tilar u barmil (2). Jekk il-baħar ikun għadu li tissaportih, tinżel bix-xorts u flokk u xxidd xi haġa f'saqajk biex tharsek mill-ħgieġ, miż-żrar u minn xi huta bix-xewka, speċjalment minn xi skorfna."

"Għamilt kopp b'lasta tal-fraxxnu, għalkemm tista' tkun tal-fagu wkoll, għaliex jiflaħ għall-ilma. Il-lasti, li hi twila għaxar piedi, ntaqqbilha żewġ toqbiet irqaq biex minnhom ngħaddi l-boltijiet li jżommu ċ-ċirku tal-hadid magħha. Wara l-irbit, nillaxxna bil-lenza. Il-kopp ikun magħmul f'ċirku tal-hadid. Jien għajjur għal xoghli u għamiltu ta' *l-istainless steel*. Iċ-ċirku rbattejtlu tliet sinniet miegħu; it-tnejn tal-ġnub fihom mas-sitt pulzieri, u dik tan-nofs fiha mat-tmien pulzieri. Is-nien hawn min isejhilhom "labardi".

"Kont nixtri rukkell *nylon* ta' hxuna adattata u ngħid lil Lino Sultana, minn Wied il-Għajn bhali, sabiex jaħdimli xibka li jkollha pied u nofs fond. Ix-xibka trid tkun pjuttost hoxna, mhux bħal tal-gambli, għax trid titkagħbar hafna."

"Min jagħmel iċ-ċkal irid jagħżel post imrammel u bil-hama. Hadd m'hu se jgħidlek fejn hemm irqajja' tajba. Wied il-Għajn magħruf għaċ-ċkal. Jagħmlu ċ-ċkal ukoll f'Marsaxlokk u, jidhirli, f'Birżebbuġa. Iċ-ċkalu jghix f'postijiet bil-hama taht l-alka, b'fond varju skond it-temperatura ta' l-ilma. Trid iddahhal il-kopp ġol-hama, tiġbed, ittellghu u titfghu bil-mod fuq it-tilar. Meta tbattal il-koppjatura, trid ixxarrab il-hama, issaffih mill-ħaxix u, hafna drabi, mill-alka, u tibda tqalleb bil-galbu. Tista' ma ssib xejn jew inkella ssib żewġ tużżani. Illum iċ-ċkal naqas hafna. Iċ-ċkal tagħmilhom ġo barmil tal-plastik, bit-toqob fil-qiegh biex l-ilma jiskula. Ahseb biex tagħmel sodda alka biex iċ-ċkal ma jitkagħbarx. Iċ-ċkalu delikat u artab. Tnaddaf it-tilar biex terġa' tibda tikkoppja."

"Jien nibda xi t-tmienja ta' filghodu u nispiċċa ma' nofsinjar jew aktar. Tista' tagħmel iċ-ċkal wahdek jew ma' siehbk. Iżda fejn tara 'l haddiehor, dawk ma tersaqx lejhom u lanqas huma ma jiġu lejki. Iċ-ċkal jużawh bhala lixka fis-sajd. L-għażla tal-lixka għas-sajd ta' bil-lejl tvarja minn ċkal għal hniex imperjali, gambli jew biċċiet tas-siċċ, hafna drabi l-branki tagħhom. Iżda ċ-ċkalu huwa l-aħjar lixka għaliex ikun għadu ħaj u b'hekk ihajjen (3) il-hut. Hawn min jillixka wkoll bil-bekkum tal-granċ."

"It-tilar għamiltu tal-*marine plywood*, biex ma jinfethux il-folji ta' l-injam. Tieghi għandu daqs ta' tliet piedi u nofs u mal-qiegh tiegħu inkullajt biċċiet tal-ġablow. Hawn min jagħmel tankijiet jew kontejners tal-plastik. Iċ-ċkalu jkun griż u fih bejn pulzier jew tnejn. Ġieli jkun ikbar. Maċ-ċkal intella' wkoll l-alka, li xi drabi tinqala' bil-basla, il-baħbuh, l-arzell, il-granċijiet, l-imremm, il-berghud tar-ramel u, darba, f'baħar imdardar, qbadt ukoll haddiela. Dan ma tantx jiġri iżda kont qed nagħmel

iċ-ċkal 'il ġewwa mill-moll hdejn Tal-Patrijet, fejn hemm qiegh ramli u b'kumbinazzjoni hsadtha. Nistqarr li ma kontx ilmaħtha. Semmejt l-imremm. Dawn huma granci hodor fl-isfar, b'dahar artab hafna."

"L-iktar li taqbad huwa ċ-ċkalu griż, ġhalkemm hemm razez ohra - il-hodor, il-bojod u ohrajn bi driegħ ta' qies ieħor. Ma nafx x'jisimhom, ġhalkemm jagħmlu parti mill-istess razza taċ-ċkal (4). Jien m'iniex studjuż tagħhom. Jekk naqbad wieħed rari mhux se noqġhod nitla' mill-baħar u mmur b'tal-linja ġhand Lanfranco! Jien naġħmel iċ-ċkal ġhas-sajd. Fi ċkalatura nista' naqbad mat-tliet mitt wieħed."

"Fejn il-hama tkun ratba żzejjed ma tantx issib ċkal. L-aħjar huwa fejn il-hama tkun naqra ramlija. L-aħjar li taħdem huwa meta jkollok dirġhajk it-tnejn 'il fuq mill-ilma, bl-ilma sa qaddek. Izda jekk insib roqġha tajba u tkun imżerzqa, xorta nibqa' nikkoppja, anke meta jlaħħaqli sa geddumi. B'saqajja nibda nfittex il-mažżri tad-dġħajjes halli nitla' fuqhom biex nirbaħ ftit ġholi. Tiktibhiex din ġħax ma jemmnukx, izda ġieli nżilt taħt l-ilma wkoll. Il-kopp trid tiffġħu quddiemek bis-nien 'l isfel jinżlu fil-qiegh. Tidfen il-labardi u trid tiġbed u tagħmel is-saħħa biż-żewġ idejn, tkarkar mal-qiegh sakemm ittella' qisek gaffa. Ġhandek ħames minuti bejn kuppjatura u ohra, tfittex iċ-ċkal fuq it-tilar. Dejjem skond xi ttella'."

"M'hemmx waqfien ġħall-ikel, ġhalkemm ġieli hadt termos kafè mieġħi fuq it-tilar ġħal meta nieqaf ftit. Min jagħmel iċ-ċkal ma tantx ihobb jġħid kemm qabad. Ġħax ġħandek toqġhod tġħid? Biex l-ġħada ssib lil haddieħor flokok? Tinsiex li int tkun diġà tidher mill-art fejn qieghed u ma tistax tistaħba. Tipprova tnaqqas iċ-ċans li haddieħor jigi biex jagħmel iċ-ċkal minn fejn taqbd u int. Dan mhux bħall-gambli li jigi, izda jibqa' fil-qiegh. Hawn min ġieli jibda jikkoppja fejn m'hemmx ċkal sabiex jagħti l-ħsieb li qed jaqbad".

"Nibqa' naġħmel iċ-ċkal sa żmien il-Milied. L-arja tkun kesħet izda l-baħar ma jkunx daqsħekk iġħazzat. In-namra ġġieghlek tagħmel dak li ma tridx. Meta mmur id-dar inpoġġi ċ-ċkal ġo landa tal-kunserva mġħottija b'biċċa xkora niedja u nqegħidhom fil-friġġ, fl-inqas naħa li tagħmel kesħa. Ara min jagħmel il-gambli, dak jagħmilhom ġo borża tal-firnott, li jkun qisu drapp tal-kutri bojod. Meta mmur nistad, nieħu l-landa mieġħi kif ukoll li kull tant ħin, inqieghed tużżana ċkal ġo vażett ġħalihom, halli ma noqġhodb inkidd iċ-ċkal kull darba li nillixka."

"F'lejl tista' tillixka mal-mitt ċkalu. Min imurlek ġħax isaffihulek il-hut, min tibdlu ġħaliex ikun miet u ġħalħekk il-hut ma jmissekx, u min qbadt biħ. Meta tkun qed tistad tista' xxappap l-alka bl-ilma baħar biex iżżomm iċ-ċkal frisk. L-aħjar postijiet biex tistad ikunu fejn il-baħar ikun daqsħejn imqalleb, ġħaliex jibda jaqla' l-ħaxix ta' mal-blat u jersaq l-hut biex jieklu. Tistad b'ħarira ta' l-40 jew tal-45 u b'sunnara ta' tliet kwarti ta' pulzier."

Il-hut ta' bil-lejl kollu jibla' il-lixka, mhux bħal ta' bin-nħar. Ikollok morina jew xilpa li taqtagħlek jekk il-ħarir jigi bejn snienħa. Hemm differenza bejn meta tistad bil-ħniex u meta tistad biċ-ċkal. Il-ħanex, li jitqatta' biċċiet, iħanġi aktar bil-lejl u ġħalħekk jintlemaħ aktar malajr; filwaqt li ċ-ċkalu, ġhalkemm ma jħanġix daqsu, ikun ġħadu ġaj u, ġħax ikun ġħadu ġaj u jicċaqlaq, jigiħed iħtar ġħut. Ġħal ta' bin-nħar tista' tuża l-gambli, il-hobż bil-ġobon, il-bebbux tan-nagi u lixka ohra."

"Qatt ma beghat kalu, ghalkemm l-eluf talbunl ghalihom biex Inbeghelhom. Imma - abbarin l-blghuh. Frenò Saliba u huh Toni, it-tnejn jghldulhom "tat-Trumbun", klenu jlnqalghu ghalihom. Frenò ukoll kellu kopp bl tliet sinnlet twal, tul ta' xiber biex Jaqta' aktar hama. Ara d-dilettanti, dawk lkollhom snien qosra. Issa ill disa' snln ma' naghmel kal ghaliex ll-hut naqas mfnhabba s-sajd bli-bombi, it-tfigh ta - jut u *tad-detergents* u s-sajd blx-xblekl u l-parit. Mlndu hammlu l-port bil-hammiel, madwar ghoxrin sena ll, hadu daqqa ta' harta kemm i - kal kif ukoll min jaghmlu."

IC-CiptfU

few

Xmzfi,milj

(1) **Is-sajjieda ma** jg idux "nistad g a - kal" jew "naqbad i - kal" i da "nag mel i - kal" ^{^g idu wkoll} "naghmel il-gambli". ^{^ - ^ / J *)}

(2) Sajjieda o ra minfiok barmil jg idu "barrada". ^{r i • ^ f * ^}

(3) Salvu qalli "l ajjen" li tfisser "iqarraq" u allura t-tifsira **ti i li - kalu** aj u **ji aqlaq iqarraq** bil- ut li **jispi a bis-sunnara** f' alqu. Imma jista' jkun ukoll li l-kelma hi "l ajjel" li **ejja mill-verb** " iel" u li minnha ghandna l-kelma " jiel" u "st ajjel". **Fil-kac a** jing ad: "**ll-ka atur ihajjel** g all-pluvieri", **ji ifien jsaffrilhom biex jersqu lejh.**

(4) **lItqajl ukoll ma' l-ismijet " ganti" u "bg ula".**